

Column

Millennium

Nog even en dan is het zover. Oudejaarsavond 1999 zal de wereld even de adem inhouden. Misschien komt er echt een 'big bang' als gevolg van de millennium bug. Of anders wel twee jaar later, bij de invoering van de Euro. De aanloop daarnaar toe geeft trouwens een wat ander beeld. Opmerkelijk is dat we in deze periode een soort 'herdenkingshausse' beleven. Regelmatig zijn er bijeenkomsten waar herdacht wordt dat een aantal jaren geleden de grondslagen zijn gelegd voor de instituties van onze nationale, Europese en wereldorde. Een kleine bloemlezing: in 1998 hebben we onder andere 150 jaar Grondwet, het 200-jarig bestaan van Buitenlandse Zaken, de vrede van Munster, 30 jaar Verordening 1612 inzake vrij verkeer van werknemers, het Europees Congres in Den Haag van mei 1948 en 50 jaar Universele Verklaring van de rechten van de mens herdacht. Voor 1999 staan bijvoorbeeld het vijftigjarig bestaan van de Raad van Europa, 80 jaar ILO en de herdenking van de oprichting van de NAVO op de rol. In 2000 valt bijvoorbeeld het vijftig-jarig bestaan van de WOR, de PBO en de SER te herdenken, alsmede het vijftientwintig jarig bestaan van de Europese Stichting in Dublin. Om nog maar te zwijgen van het vijftienjarig bestaan van het Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken.

Ondanks alle winstwaarschuwingen dus voldoende aanleiding voor een gepaste feestvreugde, inclusief het nodige terug- en vooruitblikken. Met als overheersende vraag: wat brengt ons het komende millennium? Zijn behalve de computers ook de maatschappelijke

instituties wel opgewassen tegen de eisen van de nieuwe tijd?

Op dit moment dienen de trends van de komende periode zich in volle omvang aan. Te wijzen valt op een soort maatschappelijke spaagaat met aan de ene kant toenemende internationalisering en globalisering en aan de andere kant processen van decentralisering, regionalisering en individualisering. Met een uitdijend gebruik van de informatie- en communicatietechnologie als verbindende (maar kennelijk ook kwetsbare) schakel. De wereld is een markt geworden waarop kapitaal, productie en consumptie zich niet aan tijd en grenzen behoeven te storen. Flitskapitaal beheerst de financiële wereld; multinationals zijn vooral bezig met kopen en gekocht worden, zodat zij meer het karakter van handels- dan van productie-ondernemingen krijgen; leveranciers en consumenten kunnen 24 uur per dag prijzen in Europa met die in de USA vergelijken. Ook het MKB blijft niet onberoerd. Niet alleen de kruidenier om de hoek, maar zelfs lokale begrafenisondernemingen worden door internationale conglomeraten opgekocht.

Zijn de maatschappelijke instituties, zoals we die nu (nog) kennen, tegen dit soort verschijnselen bestand? De huidige politieke partijen zijn alle ontstaan als reactie op de uitdagingen van een voorbije eeuw. Dat geldt zeker voor de grote politieke stromingen, het liberalisme, de sociaal-democratie en de christen-democratie. Geloof en klasse hebben inmiddels hun mobiliserende betekenis verloren (De Rooy, 1998); christen-democratie en sociaal-de-

* Dr. C.J. Vos werkt bij het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en is lid van de redactie van het Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken

mocratie zijn druk doende het geloof respectievelijk de economie uit het politieke debat te verwijderen. De huidige aantrekkingskracht van het liberalisme zal minder met ideologie en meer met een tijdgeest van pragmatisch individualisme te maken hebben. Met als gevolg een 'nieuwe zakelijke consensuscultuur' (Fortuyn, 1998). Begrippen als 'links' en 'rechts' spelen nauwelijks nog een rol; het electoraat bevindt zich in een zeer breed midden. De drie politieke hoofdstromingen vissen dan ook in dezelfde electorale vijver. Dit gaat gepaard met een dalend lidmaatschap van de politieke partijen en een gestaag afkalvende deelname aan gemeentelijke, provinciale, landelijke en Europese verkiezingen.

In de loop der tijd zijn er al heel wat verklaringen geweest van de groeiende politieke desinteresse. Behalve op de depolarisatie, de secularisering, de individualisering van het electoraat, de grotere afstand tussen kiezer en gekozen wordt gewezen op bureaucratisering van de politiek of politisering van de bureaucratie (Breedveld, 1998). Een andere verklaring is, dat Nederland al heel wat bevoegdheden naar Brussel heeft overgeheveld. Overigens zonder dat we ons daarvan echt bewust willen zijn. Want, zoals Ben Knapen opmerkt: 'voor politici, beleidsmakers en journalisten is het veel gezelliger om in het Haagse stolpje te doen alsof, dan in Brussel heel klein te zijn, met allerlei vreemde en veel machtiger snuiters, die vaak ook nog beter Frans spreken'.

Toch zou overheveling van gezag naar Brussel een logische stap zijn om nog enig tegenwicht te kunnen bieden aan de mondialisering van de economie, ware het niet dat ook een thuismarkt met 350 miljoen consumenten vermoedelijk evenmin afdoende waarborg is voor onafhankelijkheid ten opzichte van de internationale economie. Bovendien is er, zeker op dat niveau, het vraagstuk van de kwaliteit van de democratie.

Wat dat laatste betreft dus toch maar de blik gericht op de eigen regio of gemeente? Per slot van rekening is decentralisering de andere mega-trend. En er gaat toch niets boven betrokkenheid van de burger bij de eigen leef-omgeving? Na de Betuwelijn, de HSL, Schiphol, de

Haagse regio (en legio andere voorbeelden) is het maar de vraag hoeveel ontmoediging de doorsnee burger bereid is te incasseren. Vrijwel steeds blijken vooral economische belangen toch voorrang te hebben op de lokale democratie. Op zich niet verwonderlijk wanneer men in aanmerking neemt dat ook de nationale staat, ja zelfs de Europese context, nauwelijks meer is opgewassen tegen de 'onstuitbare mondialisering van de economie, met dat mysterieuze flitskapitaal' (De Rooy, 1998).

De conclusie lijkt onvermijdelijk, dat de houdbaarheidsdatum van veel in de voorbije eeuwen opgebouwde instituties is verstreken. Misschien een al te pessimistisch wereldbeeld op de drempel van het millennium? Maar zolang we de rest van de wereld blijven beschouwen als een – om met Knapen te spreken – 'uitvergroot Nederland' en het nationale debat blijven voeren 'volgens een kunstmatig patroon van een vertrouwd gezelschapspel' sluiten we de ogen voor de inmiddels noodzakelijke aanpassingen. En met de rug naar de toekomst toe kan men zich bij al die festiviteiten hooguit een achteruitkijkspiegel voorhouden. Met als risico dat de 'big bang' van straks extra hard aankomt. Het alternatief is om op zoek te gaan naar een juiste balans in de verhouding tussen de internationale economie en de nationale staat. Maar dan door na te gaan welke instituties op nationaal niveau 'millennium-proof' zijn en in welke gevallen het – op zoek naar een nieuwe houdbaarheidsdatum – aanbeveling verdient naar andere niveaus uit te wijken. Pas dan valt er na afloop van de zoveelste herdenkingsbijeenkomst te constateren: *the end is only the beginning*.

Literatuur

- Willem Breedveld, Veenbrand in de Haagse burelen, *Openbaar Bestuur Magazine*, 1998 no.4.
 Pim Fortuyn, Afscheid van Paars, *Elsevier*, 18-12-1998.
 Ben Knapen, Europa en het binnenland, *Internationale Spectator*, 1998 no 9.
 Piet de Rooy, De Sociaal-democratie in nieuwe gedaante stelt weinig voor, *NRCHandelsblad*, 28 november 1998.